

Samtidigt kan man konstatera att företagen förefaller ha vissa svårigheter att få tag på arbetskraft med rätt kvalifikationer. Barometerdata från Konjunkturinstitutet visar att det råder brist på tekniska tjänstemän inom industrin och brist på personal med branschspecifik kunskap inom uppdragsverksamhet och data. För att den löneglidning som kan förväntas inom dessa sektorer inte ska spridas över hela arbetsmarknaden ställs krav på en hög grad av flexibilitet i lönebildningen.

Sammantaget väntas lönerna stiga med 3,5–4 procent per år under perioden 1998–2000.

En central komponent i en väl fungerande lönebildning – låga inflationsförväntningar – förefaller nu vara på plats. Det kan dock inte uteslutas att den stabilitetsinriktade politiken behöver kompletteras med reformer av lönebildningen för att en påtaglig och varaktig förbättring av sysselsättningsläget ska kunna komma till stånd.

Produktivitetens utvecklingen har varit god de senaste åren och i ekonomin som helhet blev ökningen i arbetsproduktivitet 1997 hela 2,8 procent (se diagram 28 i bilagan). En rimlig bedömning är att den allt längre perioden med god produktivitet avspeglar att strukturella förändringar i den svenska eko-

nomi de senaste åren resulterat i produktivetsförbättringar av mer varaktig natur. Under prognosperioden kommer produktivetsutvecklingen dessutom att påverkas positivt av återhämtningen av investeringarna och en stigande aktivitet i ekonomin. Sammantaget bedöms produktivetsutvecklingen och därmed också lönekostnaderna per producerad enhet att bli mer gynnsamma än vad som antogs i föregående inflationsrapport. Osäkerheten i bedömningen av produktivetsutvecklingen är emellertid stor (se vidare avsnittet om osäkerheten i inflationsbedömningen, sid. 33).

Den samlade bilden är att lönerna väntas stiga med 3,5–4 procent per år under perioden 1998–2000. För 1999 och 2000 bedöms löneökningarna bli något lägre än vad som tidigare förutsågs. I kombination med högre förväntad produktivitet innebär detta att enhetsarbetskostnaderna förväntas bli lägre än i föregående inflationsrapport.

19 Stupstockregeln innebär att samma procentuella påslag utfaller till samtliga anställda om parterna inte kan enas om den lokala lönefördelningen.

DEN UNDERLIGGANDE TILLVÄXTEN

Begreppet tillväxt har inom den nationalekonomiska analysen vanligtvis en annan betydelse än i den allmänna debatten. Inom nationalekonomin handlar teorin för ekonomisk tillväxt om utvecklingen av den långsiktiga eller underliggande produktionsförmågan i ekonomin, vilken bestäms av grundläggande strukturella faktorer, som teknisk utveckling samt arbetskraftens tillväxt och utbildning. Intresset fokuseras således på den trendmässiga utvecklingen i BNP, som avspeglar det långsiktiga utbudet, snarare än på konjunkturella fluktuationer, som ofta styrs av kortsiktiga efterfrågeförändringar.

En typisk fråga inom tillväxtteorin är varför vissa

länder, sett över flera decennier, tenderar att växa snabbare och uthålligare än andra. I den allmänna debatten avses däremot med tillväxt ofta endast ökningen av BNP mellan två angränsande år, vilken ju i hög grad kan bero på tillfälliga efterfrågestyrda fluktuationer och inte behöver ha någon omedelbar koppling till ekonomins underliggande produktionsförmåga. Här diskuteras tillväxt i den först nämnda, långsiktiga, betydelsen.

Den nationalekonomiska forskningen har identifierat ett antal faktorer som påverkar den ekonomiska tillväxten. Man har bland annat funnit att ett större kunskapskapital hos arbetskraften är förknippat med

en högre tillväxt och att länder med politisk instabilitet och dåligt fungerande marknader tenderar att ha en lägre tillväxt.²⁰ Insikterna om tillväxtprocessens drivkrafter är dock fortfarande i hög grad ofullständiga. Idag råder exempelvis ingen enighet om vilka faktorer som är de viktigaste när det gäller att förklara den avmattning i tillväxten som observerades i de flesta industrialiserade länder i början av 1970-talet.²¹

Bristen på detaljerad kunskap om tillväxtprocessen gör att det är svårt att med precision uppskatta ett lands underliggande tillväxtpotential. Den inhemska historiska tillväxten och den historiska och förväntade tillväxten i andra länder kan dock ge en viss ledning om tillväxtpotentialen genom att fungera som grova jämförelsenormer.

Sedan 1950 har den svenska ekonomin vuxit med i genomsnitt 2,7 procent. Denna siffra påverkas i hög grad av den höga tillväxten i början av perioden (1950–1969 ökade BNP med i genomsnitt närmare 4 procent per år). Den genomsnittliga tillväxten sedan 1970 uppgår till 1,9 procent medan BNP-ökningen de senaste tjugo åren har varit ca 1,5 procent per år.

Även om tillväxten mattades i de flesta länder i västvärlden i början av 1970-talet förefaller utvecklingen i Sverige ha varit svagare än på många andra håll de senaste decennierna (se diagram R2). Den genomsnittliga årliga tillväxten i EU-området uppgick under peri-

oden 1970–1997 till 2,6 procent att jämföra med 1,9 procent i Sverige. I USA uppgick tillväxten under samma period till 2,7 procent och i OECD-området som helhet till 2,8 procent. Det förefaller således som om tillväxtpotentialen i den svenska ekonomin de senaste 30 åren har varit lägre än den i de flesta andra länder, vilket också avspeglar sig i att Sverige halkat ned i "världsfärdsligan".²² Det bör också noteras att den svenska BNP-ökningen inte ens under överhettningen i slutet av 1980-talet översteg genomsnittet inom EU.

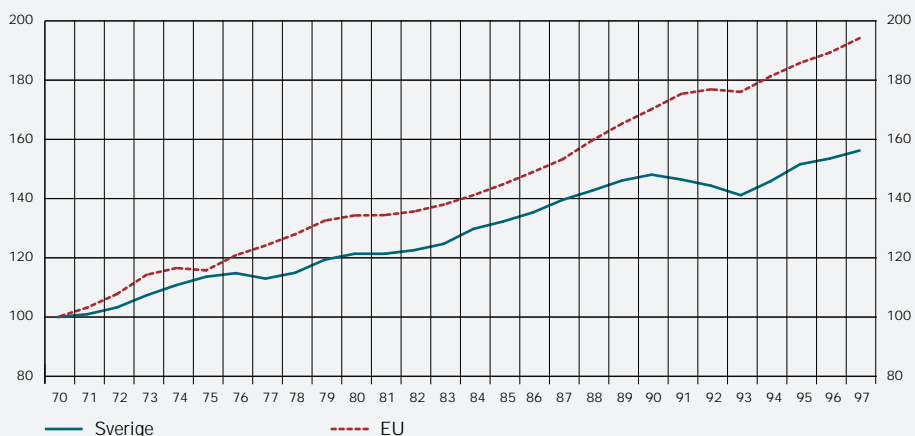
Tillväxten i den svenska ekonomin har således de senaste decennierna varit blygsam, både jämfört med tidigare perioder och i ett internationellt perspektiv. Under senare år har dock ett antal strukturella förändringar – exempelvis skattereformen, EU-medlemskapet och övergången till låg inflation – ägt rum. Många

20 Se t.ex. Mankiw, "The Growth of Nations", *Brookings Papers on Economic Activity*, 1995.

21 Bland förklaringar som har förts fram kan nämnas (se t.ex. *Drivkrafter för produktivitet och välbefinnande*, SOU 1991:82) (i) oljeprishöjningar och kostnadskriser under 1970-talet som medförde en kraftig utslagning av produktionskapacitet, vilket gav kraftiga nedgångar i produktiviteten, (ii) avklingandet av tillväxtbefrämjande faktorer som bidrog till en exceptionellt hög tillväxt under 1950- och 1960-talet, (iii) snedvridande skattesystem och regleringar, (iv) kortsiktiga företagsledning och en otidsenlig arbetsorganisation. Olika utredningar har emellertid kommit till olika slutsatser om vilka av dessa (eller andra) faktorer som är de viktigaste och någon samsyn finns inte.

22 Se exempelvis Lindbeck, "The Swedish Experiment", SNS Förlag, 1997, s. 31–49 för en mer detaljerad genomgång av Sveriges tillväxtproblem.

Diagram R2.
BNP-utvecklingen i Sverige och EU.
Index: 1970=100

Källor: OECD och SCB.

av dessa förändringar har haft det uttalade syftet att få den svenska ekonomin att i olika avseenden fungera bättre. Även om problem återstår förefaller det inte orimligt att den svenska ekonomin i framtiden kommer att kunna växa snabbare än under de senaste tjugo åren och en underliggande tillväxtpotential på drygt 2 procent förefaller inte osannolik.²³ Samtidigt bör det betonas att varje antagande om den framtida tillväxtpotentialen är osäkert. Det faktum att inflationen de senaste åren varit låg trots att BNP-ökningarna i genomsnitt varit förhållandevis stora i ett historiskt perspektiv behöver exempelvis inte med nödvändighet vara ett tecken på att ekonomins tillväxtpotential har ökat utan kan i stället vara ett resultat av att ekonomin efter recessionen i början på 1990-talet under en längre tid producerat under sin långsiktiga förmåga; när överskottskapaciteten är stor kan efterfrågan och därmed den faktiska produktionen växa snabbare utan att ett inflationstryck uppstår.

Trots den stora osäkerhet som är förknippad med att bestämma storleken på ekonomins tillväxtpotential kan man emellertid konstatera att en faktisk tillväxt som under lång tid ligger högre respektive lägre än ekono-

mins tillväxtpotential, allt annat lika, leder förr eller senare till ett kontinuerligt stigande respektive sjunkande inflationstryck. I det första fallet överutnyttjar ekonomin i allt högre grad sina resurser och i det andra fallet byggs alltmer överskottskapacitet upp. Detta medför att inflationen riskerar att bli högre respektive lägre än inflationsmålet, vilket kommer att föranleda penningpolitiska åtgärder. Under en inflationsmålspolitik kan man således säga att penningpolitiken strävar efter att få ekonomin att växa i takt med den underliggande produktionsförmågan. Även om kunskapen om den svenska ekonomins tillväxtpotential idag är mycket ofullständig kommer den successivt att öka i takt med att kännedomen om hur ekonomin fungerar efter de senaste årens strukturella förändringar blir större.

23 Som en jämförelse kan nämnas att svensk BNP ökade med i genomsnitt 2 procent per år perioden 1980–1989. Denna period kännetecknades mot slutet av en överhettad ekonomi. Bland internationella studier om potentiell tillväxt kan nämnas Barrell, R. och Sefton, J., "Output Gaps. Some Evidence from the UK, France and Germany", *National Institute Economic Review*, 1/1995 som skattar potentiell tillväxt i Storbritannien till 2,0–2,1 procent, i Frankrike till 2,5–2,6 procent och i Tyskland till 2,3–2,6 procent och De Masi, P., R., "IMF Estimates of Potential Output: Theory and Practice", *Staff Studies for the World Economic Outlook*, IMF, 1997, som skattar potentiell tillväxt i G7-länderna till mellan 2 och 2,5 procent.

HÖGT KAPACITETSUTNYTTJANDE INOM DELAR AV EKONOMIN

Statistiken över kapacitetsutnyttjandet ger något motstridiga signaler om utvecklingen på senare tid. Det faktiska kapacitetsutnyttjandet i industrin uppgick enligt SCB till 88,0 procent under fjärde kvartalet 1997. Det var 1 procentenhet högre än kvartalet innan och omkring 2 procentenhet lägre än det högsta värde som noterats sedan mätningarna startade 1980. Å andra sidan indikerar Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer en nedgång i kapacitetsutnyttjandet med 1 procentenhet i mars jämfört med ett kvartal tidigare. Nivån är dock relativt hög (se diagram 30 i bilagan).

Konjunkturbarometern visar vidare att det för en dryg fjärdedel av tillverkningsindustrin är tillgången på maskin- och anläggningskapacitet som i första hand begränsar produktionen. Den investe-

ringsökning som prognostiseras torde bidra till att mildra detta problem. Tillgången på arbetskraft förefaller generellt inte vara något stort problem i industrin; endast 4 procent av sektorn uppger detta som den primärt begränsande faktorn. Hela 33 procent av sektorn uppger emellertid att det råder brist på tekniska tjänstemän, vilket är samma nivå som under 1995, men fortfarande lägre än toppnoteringen från 1985 på 40 procent. För övriga delar av näringslivet pekar konjunkturbarometern för mars på ett högt kapacitetsutnyttjande och brist på personal med branschspecifik kunskap inom vissa områden, exempelvis inom uppdragsverksamhet och inom dataservice och datakonsulter.

För en dryg fjärdedel av företagen inom tillverkningsindustrin begränsas produktionen av tillgången på maskin- och anläggningskapacitet.
